

NAANTALIN KAUPUNGINKIRJASTON HANKINNAT JA POISTOT

Kirjastolain mukaan yleisen kirjaston tehtävänä on ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa. Tehtävän onnistuminen edellyttää sekä riittäviä hankintoja että säännöllisiä poistoja. Kansainvälisten suositusten mukaan yleisten kirjastojen vuosittaisten hankintojen ja poistojen tulisi muodostaa 8 % kokoelmasta.

Tämä raportti sisältää taustatietoja ja käytännön toimenpiteitä sekä hankintojen että poistojen toteuttamiseksi. Naantalın kaupunginkirjastolle on tehty aineistojen poistosuunnitelma vuonna 2010 kuntaliitosten jälkeen, jolloin yhdistettiin Merimaskun, Rymättylän ja Velkuan kirjastot Naantalın kaupunginkirjastoon. Toimintaympäristö ja -tavat ovat muuttuneet, joten poistosuunnitelman päivitys on aiheellista. Hankintoja varten ei ole tehty omaa linjausta, vaan valintoja tehtäessä noudatetaan Vaski-kirjastojen kokoelmalinjausta vuodelta 2022 ([Vaskien kokoelmalinjaus 2022.pdf](#)).

Naantalissa siirryttiin vuoden 2024 alkupuolella kunnan sisäiseen aineistojen kellutukseen eli aineistot jäävät siihen kirjastoon, johon ne palautetaan. Kelluvia aineistoja ovat muut paitsi lehdet, varasto- ja kotiseutuaineistot sekä esineet. Lisäksi Vaskin sisällä musiikkiäänitteet kelluvat ja vuoden alusta 2025 myös elokuvat.

Kellutuksen myötä Naantalissa siirryttiin vuoden 2024 alusta myös keskitettyyn aineistojen hankintaan eli kaikki aineistot hankitaan pääkirjastolla. Omistajakirjastona on pääkirjasto. Aineistoja pyritään sijoittamaan sinne, missä on eniten kysyntää niin, että kaikissa toimipisteissä on asianmukainen uudistuva kokoelma.

Naantalın kaupunginkirjasto ei ole säilyttävä kirjasto, vaan pääpaino on aktiivisessa ja lainattavissa olevassa kokoelmassa. Kokoelmassa on kuitenkin paljon päällekkäisyyksiä ja se sisältää vanhentunutta aineistoa, jota ei enää lainata. Toimivat aineistokuljetukset niin Naantalın sisällä kuin Vaski-kirjastojen kesken mahdollistavat sen, että harvoin kysyttyä aineistoa ei tarvitse säilyttää jokaisessa toimipisteessä.

Hankinnat

Aineistojen hankintapaikat on kilpailutettu Vaski-tasolla. Osa aineistoista valitaan ja hankitaan keskitetysti (e-aineistot, musiikki, jatkossa elokuvat) ja näiden kulut jaetaan sovitusti asukasmäärien suhteessa. Tässä raportissa keskitytään niihin aineistoihin, joiden valinta ja hankinta tehdään Naantalissa, ja pääasiassa kirjoihin, jotka muodostavat suurimman osan kokoelmasta.

Naantalissa on aiemmin valinnat tehty kussakin toimipisteessä ja määrärahat on jaettu toimipisteittäin. Keskitettyyn hankintaan siirryttäessä Naantalın kokoelmaa on syytä tarkastella aikaisempaa tarkemmin kokonaisuutena. Seuraavassa on kerätty muutamia taustatietoja vuoden 2023 valtakunnallisista tilastoista ja vertailtu Naantalın lukuja Vaskin ja koko maan lukuihin valintatyön tueksi.

Hankintojen suhde kokoelmiin ja asukaslukuun

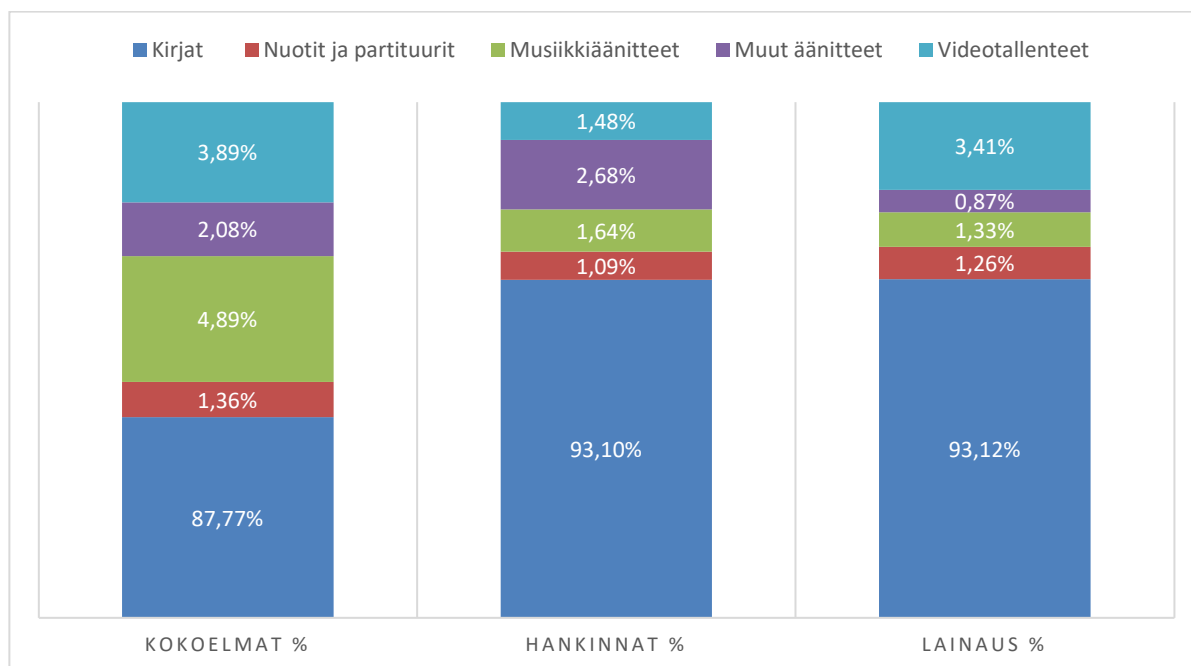
Hankinnat	Naantali, 2023	Vaski-kirjastot, 2023	Koko maa, 2023
Hankinnat / Kokoelmat %	4,4	5,53	5,49
Hankinnat / (Asukasluku / 1000)	313,95	307,91	310,8
Hankinnat: Kirjat / (Asukasluku / 1000)	291,74	288,37	290,66

Uutuushankinnoissa suositusluku on 8 % kokoelmasta. Tähän ei läheskään päästä ja luku 4,4 % on huomionpi kuin Vaski-kirjastoissa ja koko maassa keskimäärin. Kuitenkin hankinnat suhteessa asukaslukuun ovat Naantalissa suunnilleen samat kuin vertailukohteissa. Suhdelukua hankinnat/kokoelmat on mahdollista parantaa kokoelmaa pienentämällä.

Naantalin osuus Vaskin kokoelmista on 6,03 % ja hankinnoista 4,79 %. Naantalin asukasmäärän osuus Vaskista on 4,67 %.

Kokoelmien, hankintojen ja lainauksen vertailu aineistolajeittain

Seuraavassa kaaviossa on vertailtu kokoelmia, hankintoja ja lainausta aineistolajeittain. Tässä kaaviossa eivät ole mukana lehdet ja e-aineistot. Prosenttiosuudet on laskettu kaaviossa mukana olevista aineistoista, ei koko kokoelmasta.

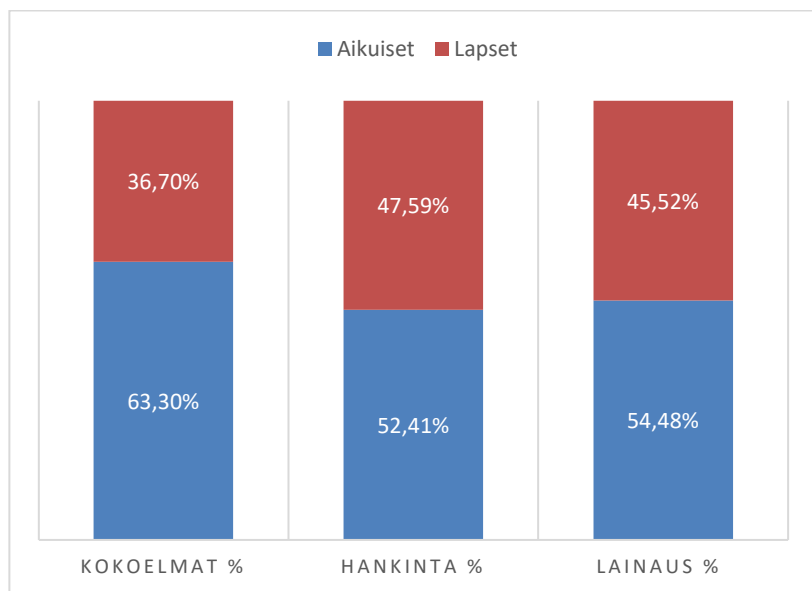
Muiden aineistolajien kuin kirjojen osuus kokoelmasta on suhteellisesti suurempi kuin lainausten osuus. Esimerkiksi av-aineistojen kysyntä on pienentynyt vuosien kuluessa ja tämä on otettu huomioon hankintamäärissä. Näiden aineistojen lukumäärä on kuitenkin melko pieni, eikä niitä ole tarkoituksenmukaista poistaa kuin niiden rikkoutuessa tai aineistotyyppien käytön loppuessa.

Pääosa hankinnoista on edelleen kirjoja ja niihin kohdistuvat valintapäätökset aiheuttavat eniten pohdintaa. Seuraavassa on tarkasteltu tarkemmin kirja-aineistojen lukuja.

Aikuisten ja lasten kirjat

Naantalien väestöstä alle 15-vuotiaita on 14,4 %, 15–64-vuotiaita on 57,7 % ja 65 vuotta täyttäneitä on 27,9 % (Tilastokeskus, 2023).

Alla olevassa kaaviossa on eritelty kokoelmien, hankintojen ja lainauksen jakautumista aikuisten ja lasten kirja-aineistojen osalta.

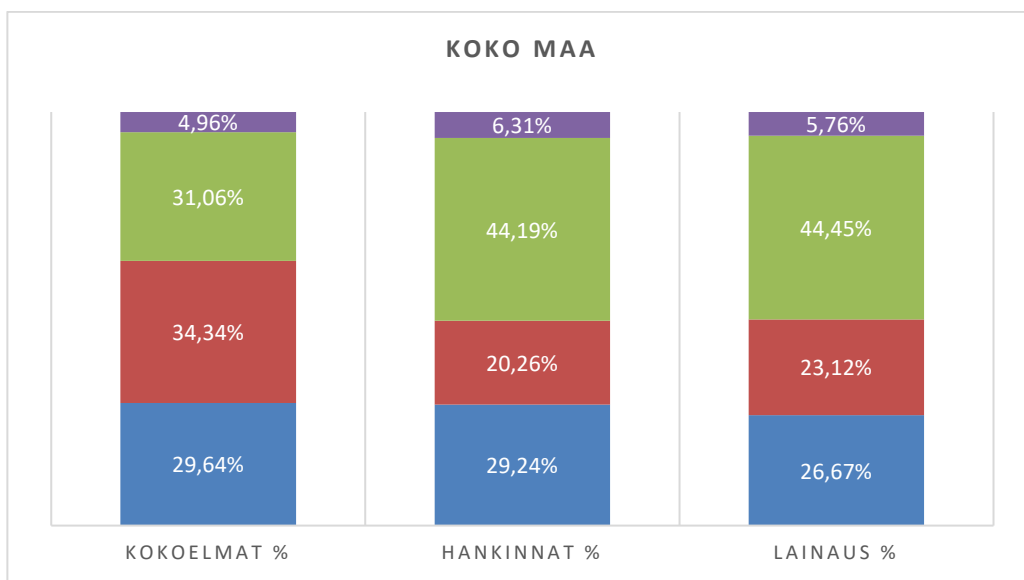
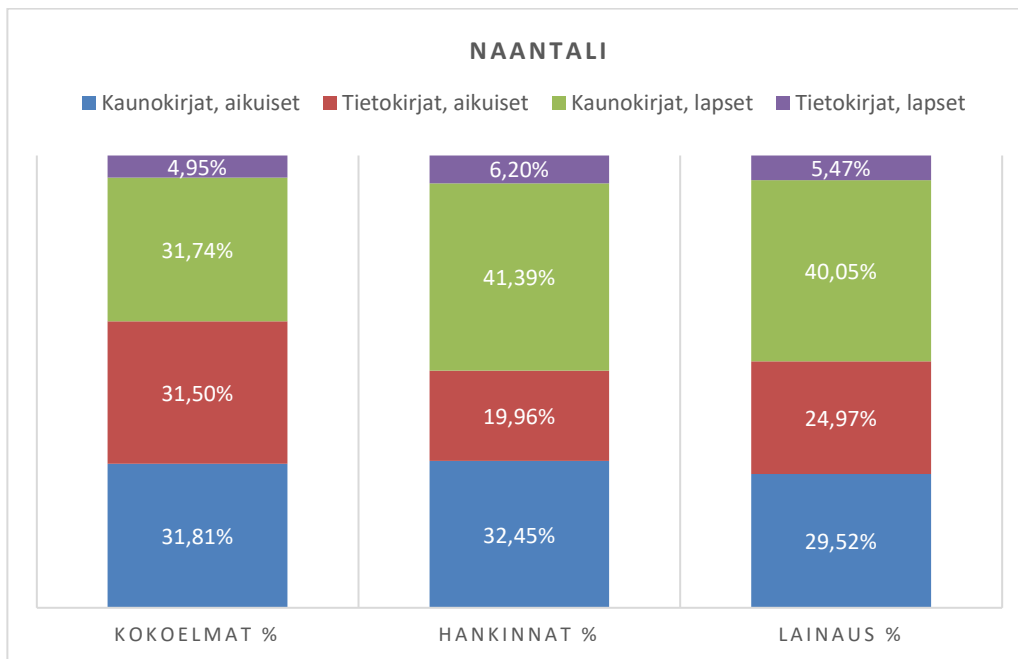
Kirjakokoelmista lähes kaksi kolmasosaa on aikuisten aineistoja. Lukemat ovat hyvin samansuuntaiset Vaski-kirjastoissa (62,56 %/37,44 %) ja koko maassa (63,98/36,02 %). Aikuisten kirjoista on suurempi tarjonta kuin lasten kirjoista. Lasten kirjoja hankitaan useampia kappaleita esimerkiksi kirjavinkkauksen tarpeisiin ja kirjoja poistetaan niiden huonon kunnon mukaan enemmän kuin aikuisten kirjoja.

Aikuisten aineistojen osuus lainauksesta on Naantalissa korkeampi (54,48 %) kuin Vaskissa (52,49 %) ja koko maassa keskimäärin (49,79 %). Kuitenkin lainauksista lähes puolet kohdistuu lasten kirjoihin ja tämä otetaan huomioon hankinnoissa kohdentamalla määrärahoja lisääntyvässä määrin lasten aineistoihin. Suosituksen mukaan tulisi hankkia vuodessa yksi lasten- tai nuortenkirja jokaista alle 15-vuotiasta lasta kohden. Naantalissa tämä luku oli hieman vähemmän eli 0,96 kirjaa/lapsi vuonna 2023.

Kauno- ja tietokirjat

Seuraavassa on vertailtu kauno- ja tietokirjallisuuden määriä, hankintoja ja lainausta.

Naantali 2023	Kokoelmat kpl	Kokoelmat %	Hankinnat kpl	Hankinnat %	Lainaus kpl	Lainaus %
Kaunokirjat, aikuiset	39311	31,81 %	1879	32,45 %	66617	29,52 %
Tietokirjat, aikuiset	38932	31,50 %	1156	19,96 %	56348	24,97 %
Kaunokirjat, lapset	39233	31,74 %	2397	41,39 %	90388	40,05 %
Tietokirjat, lapset	6124	4,95 %	359	6,20 %	12340	5,47 %
	123600		5791		225693	

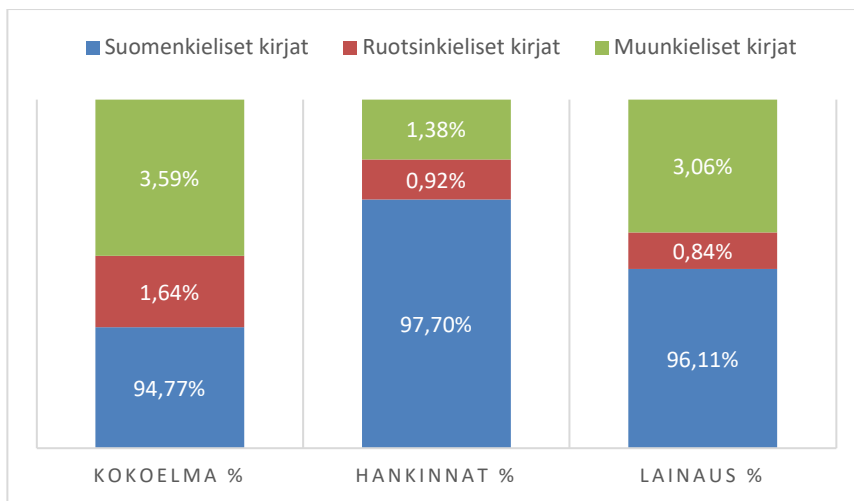
Aikuisten kauno- ja tietokirjoja sekä lasten kaunokirjoja on kappalemääräisesti lähes yhtä suuret osuudet. Lasten tietokirjojen osuus on pieni, mikä johtuu tarjonnan vähäisyydestä.

Kauno- ja tietokirjallisuuden osuuksien jakautuminen vastaa melko tarkkaan koko maan lukemia. Kokoelmissa aikuisten tietokirjoja on suhteessa enemmän kuin niiden lainausluvut edellyttäisivät. Osa tietokirjoista säilyttää arvonsa pitkään sisältönsä puolesta. Aikuisten tietokirjojen hankintamäärissä on otettu lainausluvut huomioon pienentämällä niiden osuutta.

Kirjat kielittäin

Naantalien asukkaista on suomenkielisten osuus 94,8 %, ruotsinkielisten 1,4 % ja vieraskielisten 3,9 % (Tilastokeskus, 2023).

Alla olevissa kaavioissa on vuoden 2023 lukuja kielittäin. Muiden kuin suomenkielisten kirjojen hankinta on melko pientä ja pääasiassa hankinnat ovat ruotsin- ja englanninkielisiä romaaneja. Lisäksi vieraskielisiä kirjoja lahjoitetaan jonkin verran. Vieraskielisillä tietokirjoilla ei ole yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta kysyntää. Lasten ja nuorten englanninkielisiin kirjoihin on kohdistunut lisääntyvää kysyntää. Ruotsin- ja vieraskielisten kirjojen kokoelmat ovat melko pieniä Vaski-kirjastoissa, ja Naantalien kokoelmaan kohdistuu myös muiden Vaski-kirjastojen lainauksia.

Toimenpiteitä

Pääsääntöisesti aineistoa hankitaan lainattavaksi, kotiseutukokoelmaa lukuun ottamatta. Aineiston kysyntä on tärkeä valintaperuste, ja kokoelmien käyttöä seurataan tilastojen avulla. Pääosaan aikuisten uutuuskirjoista kohdistuu varauksia. Suuri kysyntä johtaa tarvittaessa täydennyskappaleiden hankintaan. Lähikirjastoissa voidaan pitää pieni määrä uutuuskirjoja pikalainoina eli ns. jokereina.

Kokoelmiin pyritään valitsemaan pääasiassa arvonsa säilyttävää aineistoa, jonka kysyntä ei riipu ohimenevistä trendeistä. Valintaperusteita ovat kysynnän lisäksi muun muassa se, kuinka paljon saman tyyppistä tai samaan aiheeseen liittyvää aineistoa kokoelmasta löytyy, kuinka laadukas aineisto on ja kuinka hyvin aineisto soveltuu kirjastokäyttöön. Myös aineiston hinta on valintaperuste. Oman kirjaston kokoelmien lisäksi otetaan huomioon koko Vaski-kirjastojen tilanne.

Aineistoa hankitaan eri väestö- ja ikäryhmien tarpeisiin. Myös erityisryhmät ja eri kieliset asiakkaat otetaan huomioon. Esimerkiksi selkokirjoja ja lasten helppolukuisia kirjoja hankitaan, samoin tarvittaessa kaunokirjallisuutta harvinaisemmilla kielillä.

Erityistä huomiota kiinnitetään lasten- ja nuortenaineistojen saatavuuteen. Lasten ja nuorten lukutaidon ja lukuharrastuksen tukemiseksi huolehditaan, että jokaisessa toimipisteessä on riittävä ja monipuolinen kokoelma saatavilla. Kouluyhteistyön ja kirjavinkkauksen tarpeisiin hankitaan kirjoja useita kappaleita.

Poistot

Koska kokoelmia ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista kasvattaa, tulisi hankintamäärien ja poistojen olla mahdollisimman lähellä toisiaan. Lisäksi niin sanotun Mooren kriteerin mukaan vähintään 40 % aineistoista tulisi olla alle 5 vuotta vanhaa.

Naantalissa poistoja on tehty reippaammin kuntaliitoksen jälkeen sekä toimipisteiden remonttien yhteydessä. Kuitenkin viimeisen kymmenen vuoden keskimääräinen poistoprosentti on ollut 4,60 % eli selvästi alle Vaski-kirjastojen ja koko maan keskiarvon.

	Naantali, 2023	Vaski-kirjastot, 2023	Koko maa, 2023
Poistot / Kokoelmat	3,49	7,06	7,27

Alle on kerätty tietoja Naantalien kirjastojen aineistojen määrästä ja ikäjakaumasta. Tilastotietoja on kerätty sekä vuoden 2023 valtakunnallisista tilastoista että Koha-kirjastojärjestelmästä heinäkuun 2024 aikana.

Lainauskierto

Naantalissa on aineistoa asukasta kohden enemmän kuin Vaski-kirjastoissa ja koko maassa keskimäärin.

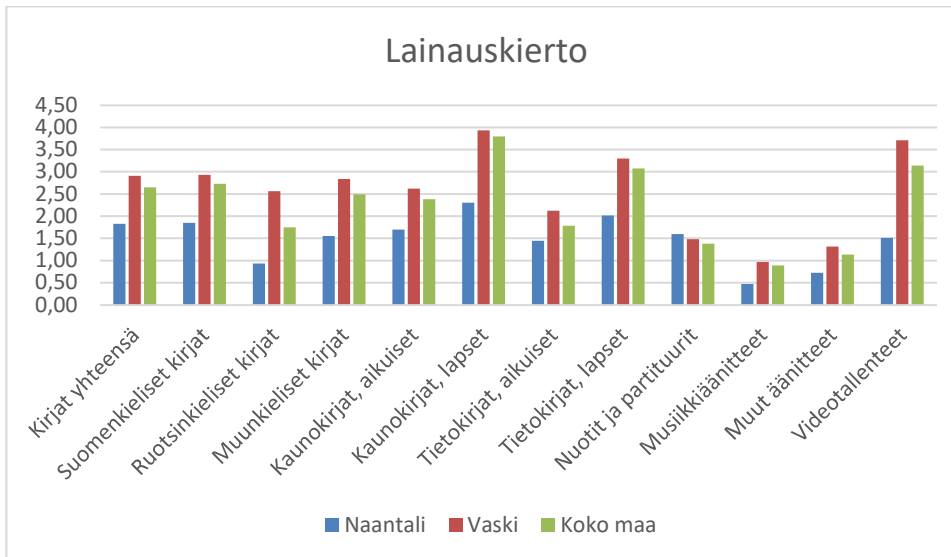
Kokoelmat	Naantali, 2023	Vaski-kirjastot, 2023	Koko maa, 2023
Kokoelmat / Asukasluku	7,14	5,57	5,66

Edellisessä poistosuunnitelmassa Naantalien suhdeluku oli 9,63. Kokoelma on pienentynyt, mutta edelleen se on huomattavasti suurempi kuin keskimäärin Vaski-kirjastoissa. Tähän vaikuttaa osin toimipisteiden määrä. Esimerkiksi paljon lainattua aineistoa hankitaan ja säilytetään useampia kappaleita kuin vastaavan kokoisissa yhden kirjaston kunnissa.

Kokoelman käyttöä voidaan verrata kirjastoittain käyttämällä suhdelukuna lainauskiertoa (lainaus/kokoelmat). Lukema on sitä parempi, mitä isompi se on.

Lainauskierto	Naantali, 2023	Vaski-kirjastot, 2023	Koko maa, 2023
Lainaus / Kokoelmat	1,83	2,89	2,65

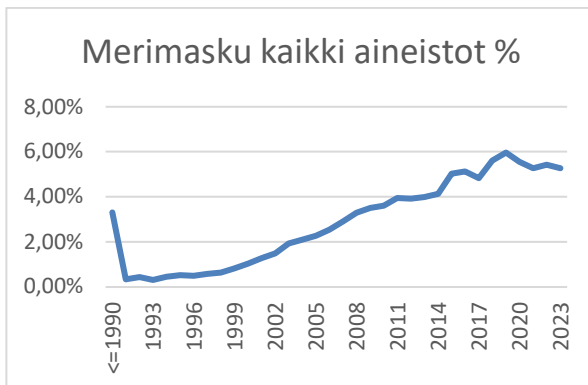
Lukujen vertailu osoittaa, että aineistot kiertävät huonommin Naantalissa kuin Vaski-kirjastoissa tai koko maassa keskimäärin. Lukema on kuitenkin parantunut vuodesta 2010, jolloin se oli 1,52. Kokoelmassa on siis aineistoa, jota lainataan vähän tai ei lainkaan. Lainauskiertoa voidaan parantaa pienentämällä kokoelmaa, eli poistamalla päällekkäisyyksiä ja huonosti kiertävää aineistoa.

Myös tarkemmassa tarkastelussa lähes kaikilla osa-alueilla Naantalin lukemat ovat vertailukohteita huomattavasti korkeampia. Poistotarvetta on siis kaikissa aineistotyypeissä.

Aineiston ikä

Alle on koottu suuntaa antavia kaavioita aineiston iästä toimipisteittäin. Kaavioissa on aineiston prosenttiosuus vuosittain toimipisteen aineistoista ja vuotta 1990 vanhemmat aineistot näkyvät yhtenä korkeampana pilarina. Tarkempia tietoja toimipisteittäin on tallennettu kirjaston Teams-kanavalle poistotyön avuksi.

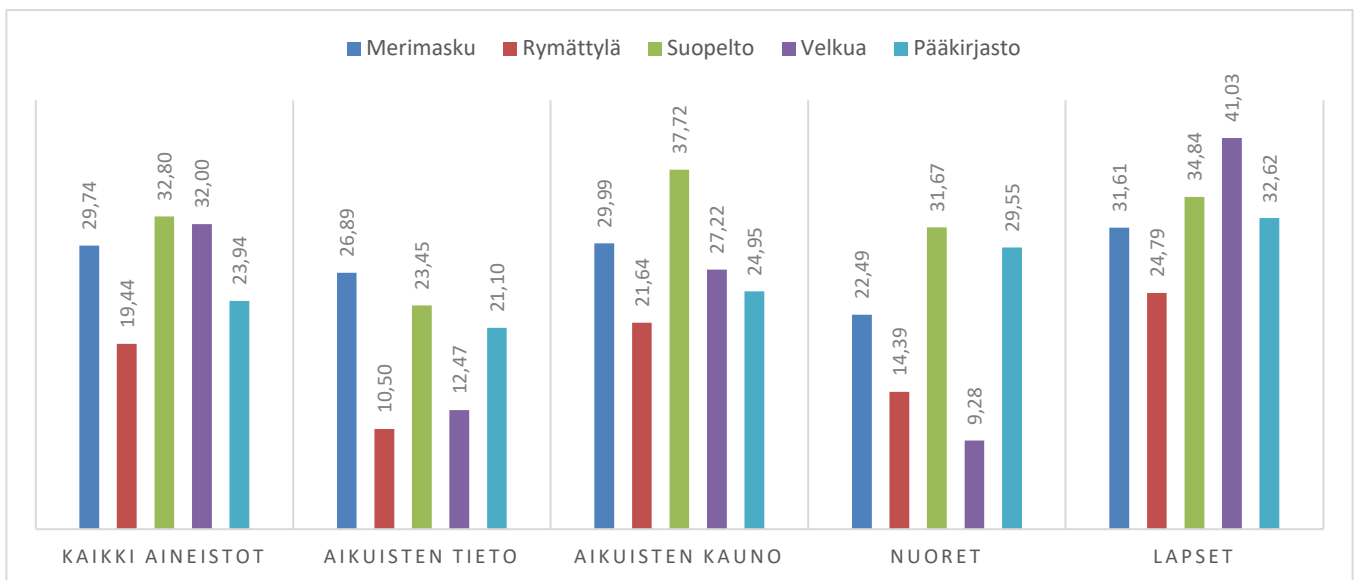

Pääkirjaston ja Rymättylän varastoaineistot näkyvät kaavioissa korkeampana pilarina. Rymättylän aineistossa on selkeästi enemmän vanhaa aineistoa kuin muissa lähikirjastoissa.

Alla olevassa taulukossa ja kaaviossa on alle 5 vuotta vanhan aineiston osuuksia toimipisteittäin. Tavoitteena on, että alle 5 vuotta vanhaa aineistoa olisi 40 % aineistosta.

	Kaikki aineistot %	Aikuisten tieto %	Aikuisten kauno %	Nuoret %	Lapset %
Merimasku	29,74	26,89	29,99	22,49	31,61
Rymättylä	19,44	10,50	21,64	14,39	24,79
Suopelto	32,80	23,45	37,72	31,67	34,84
Velkua	32,00	12,47	27,22	9,28	41,03
Pääkirjasto	23,94	21,10	24,95	29,55	32,62

Rymättylässä uuden aineiston osuus on selkeästi pienin kaikilla osa-alueilla, mikä osoittaa poistojen tarvetta. Muissa lähikirjastoissa vanhempaa aineistoa on poistettu runsaammin remonttien yhteydessä. Rymättylässä ja Velkualla nuorten aineistoja hankitaan hyvin vähän, koska nuoret eivät käytä kyseisiä kirjastoja.

Toimenpiteitä

Kerättyjä taustatietoja käytetään hyväksi kussakin toimipisteessä poistojen kohdistamiseen. Poistoja tehdessä käsitellään Naantalın kokoelmaa kokonaisuutena. Koska aineisto kelluu, poistoja tehdään siinä toimipisteessä, jossa poistotarve havaitaan.

Poistoperusteina ovat muun muassa

- Aineiston huono kunto
- Niteiden määrä liian suuri suhteessa kysyntään
- Vanhentunut tieto
- Vanhentunut painos
- Käytön puute
- Tilanpuute

Poistossa huomioidaan nimekkeen kaikki niteet (eri ISBN, sidosasu) ja myös muiden Vaski-kirjastojen koelmat. Kun tarkistetaan, onko kyseessä ainoa kappale, tiedonhaku pitää tehdä nimekkeellä. Jo uusia aineistoja käsiteltäessä kiinnitetään huomiota vanhentuneiden versioiden poistoon.

Poistotyössä käytetään hyväksi kirjastojärjestelmän raportteja. Jos kirjaa ei ole muualla Naantalissa tai Vaski-kirjastoissa, nide joko säilytetään omassa kirjastossa tai tarjotaan pääkirjastoon. Naantalın ainoan kappaleen voi harkinnan mukaan poistaa, jos kirjaa on saatavilla jossain muussa Vaski-kirjastossa. Tarpeettomia vieraskielisiä tietokirjoja ei tarvitse säilyttää, vaikka olisi ainoa nide.

Tietokirjoissa kiinnitetään erityisesti huomiota luokkiin, joissa tietosisältö tulisi olla ajan tasalla (esimerkiksi luokat 33 oikeustiede, 59 lääketiede.) Näistä poistetaan vanhentunut aineisto, vaikka uutta aineistoa ei olisikaan heti tilalle.

Kaunokirjallisuuden päällekkäisyyksiä vähennetään. Lähikirjastoissa keskitytään aktiivisen aineiston ylläpitoon ja esilletuomiseen, ja poistetaan kirjoja, jotka eivät kierrä lainkaan. Vaikka kirja olisi klassikko, sitä ei lähikirjastoissa tarvitse välttämättä olla omassa hyllyssä. Riittää, että se on helposti saatavissa kuljetusten avulla.

Jos lasten aineisto ei enää kierrä, poistetaan turhat tuplakappaleet. Likaiset ja rikkinäiset kirjat poistetaan, vaikka niillä olisi kysyntää. Tarvittaessa pyritään hankkimaan tilalle uusia.

Varastot

Varastoituja aineistoja on pääkirjastolla ja pieni määrä Rymättylässä. Näissä kirjastoissa on asianmukaiset varastotilat. Muissa lähikirjastoissa varastoidaan ainoastaan kausikirjallisuutta. Varastoon siirretään harkiten aineistoa:

- Varastoidaan Vaskin ainoat kappaleet. Ei vieraskielistä aineistoa, ellei sisällön vuoksi tarpeen. Vaskin ainoita kappaleita voidaan myös tarjota Turun pääkirjastoon varastoitavaksi.
- Säilytetään kirjat, joilla on paikallista merkitystä, mutta jotka eivät kuulu kotiseutukokoelmaan (esim. Pyhä Birgitta ja birgittalaisuus, Naantalın ystävyyskuntiin liittyvää aineistoa).
- Harkiten vanhoja klassikoita, joita lainataan satunnaisesti.
- Joitakin lehtivuosisikertoja.

Korjaus

Kirjoja korjataan harkiten, ja ennen korjausta tarkistetaan, onko niteitä muualla. Pääkirjastoon voidaan pyytää lähikirjastoista ehjä kappale, jos kirja ei siellä näytä kiertävän. Jos huonokuntoisella kirjalla on edelleen paljon kysyntää tai kyseessä on esimerkiksi sarjan osa, pyritään ennen korjaamista hankkimaan uusi kirja tilalle.

Poistettujen aineistojen käsittely

Poistettuja aineistoja myydään tai lahjoitetaan esimerkiksi päiväkodeille tai kouluille. Varastokirjastoon voidaan lähettää Varastokirjaston ohjeiden mukaisia aineistoja. Muualle kelpaamaton aineisto menee sekajätteeseen, koska kirjoja ei tällä hetkellä voi toimittaa paperinkeräykseen.

20.12.2024/Riitta Kari